

УДК 615.851.32:615.851.44

DOI <https://doi.org/10.32782/health-2024.2.25>

ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПРІОРИТЕТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕРГОТЕРАПІЇ В УКРАЇНІ

Солтик Інна Тадеушівна,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії
Хмельницького національного університету
ORCID: 0000-0002-3696-0201

Актуальність. Визначення ключових пріоритетів для розвитку ерготерапії в Україні є нагальною потребою вдосконалення системи медичної та соціальної реабілітації населення, особливо в умовах війни з Росією. Поширення травматичних подій і психологічний стрес мешканців України зумовлюють потребу в розробці ефективних стратегій ерготерапії для покращення якості життя постраждалих. Завдяки аналізу й визначенню ключових напрямів розвитку ерготерапії можна ефективно вдосконалити програми реабілітації та забезпечити доступність цієї важливої послуги для всіх груп населення України.

Мета – визначення основних напрямів і стратегій для розвитку ерготерапії в Україні з урахуванням наявних проблем у цій галузі.

Матеріали та методи. Використано комплексний підхід, який передбачав аналіз наукових публікацій, огляд сучасних програм ерготерапії, а також проведення експертних опитувань серед кваліфікованих практикуючих ерготерапевтів і представників органів управління охорони здоров'я. Методологія дослідження містила систематичний огляд літератури, анкетування й аналіз отриманих даних із метою визначення найбільш актуальних пріоритетів для подальшого розвитку ерготерапії в Україні.

Результати дослідження. Встановлено, що до ключових пріоритетів для подальшого розвитку ерготерапії в Україні належить удосконалення підготовки спеціалістів, покращення матеріально-технічної бази, а також удосконалення нормативного регулювання та фінансування цієї сфери реабілітації. Ключовим питанням є збільшення доступності цієї послуги для населення, особливо для осіб з обмеженими можливостями. Важливим аспектом також є підвищення кваліфікації фахівців ерготерапії та впровадження сучасних методик і технологій у практику. Крім того, дослідження вказує на необхідність створення національної стратегії розвитку ерготерапії, яка б враховувала специфічні потреби та можливості українського суспільства.

Висновки. Результати дослідження свідчать про важливість забезпечення доступності ерготерапії для всіх верств населення та на потребу в системному підході до підвищення якості й ефективності цієї реабілітаційної послуги. Знайдені пріоритети стануть основою для розробки ефективних програм і заходів із підтримки та розвитку ерготерапії в Україні з метою покращення здоров'я та якості життя громадян.

Ключові слова: ерготерапія, розвиток, пріоритети, реабілітація, соціальна реінтеграція.

Inna Soltyk. Definition of key priorities for the development of occupational therapy in Ukraine

Relevance. Identifying key priorities for the development of occupational therapy in Ukraine is an urgent need to improve the system of medical and social rehabilitation of the population, especially in the context of the war with Russia. The spread of traumatic events and the psychological stress of Ukrainians necessitate the development of effective occupational therapy strategies to improve the quality of life of those affected. By analysing and identifying key areas for the development of occupational therapy, it is possible to effectively improve rehabilitation programmes and ensure that this important service is available to all groups of the Ukrainian population.

Objective. Identification of the main directions and strategies for the development of occupational therapy in Ukraine, taking into account the existing problems in this area.

Materials and Methods. A comprehensive approach was used, which included an analysis of scientific publications, a review of modern occupational therapy programmes, as well as expert surveys among qualified occupational therapists and representatives of healthcare authorities. The research methodology included a systematic literature review, questionnaires and analysis of the data obtained to identify the most relevant priorities for the further development of occupational therapy in Ukraine.

Results. It is established that the key priorities for the further development of occupational therapy in Ukraine include improving the training of specialists, improving the material and technical base, as well as improving the regulatory framework and financing of this area of rehabilitation. The key issue is to increase accessibility of this service for the population, especially for people with disabilities. Another important aspect is the professional development of occupational therapy specialists and the introduction of modern techniques and technologies into practice. In addition, the study points to the need to create a national strategy for the development of occupational therapy that would take into account the specific needs and capabilities of Ukrainian society.

Conclusions. *The results of the study demonstrate the importance of ensuring access to occupational therapy for all segments of the population and the need for a systematic approach to improving the quality and effectiveness of this rehabilitation service. The identified priorities will form the basis for the development of effective programmes and measures to support and develop occupational therapy in Ukraine to improve the health and quality of life of citizens.*

Key words: *occupational therapy, development, priorities, rehabilitation, social integration.*

Вступ. У сучасному світі ставлення до здоров'я та добробуту населення набуває все більшого значення, його важливість визнають як на державному, так і на глобальному рівнях. У цьому контексті забезпечення належних стандартів фізичної реабілітації стає одним із пріоритетів для багатьох країн, включно з Україною. Ерготерапія базується на використанні активностей і занять для покращення функціональності та якості життя, виявляється одним із ключових інструментів у цьому процесі.

Україна, яка з 2014 року перебуває у стані війни з Російською Федерацією, змушена протистояти викликам не лише військового конфлікту, а й впливу на всі сфери життя суспільства, включно із системою охорони здоров'я. У цьому контексті важливо звернути увагу на розвиток ерготерапії, яка виявляється одним із ключових інструментів у відновленні та реабілітації людей, які постраждали від воєнних подій. Війна не лише призводить до фізичних ушкоджень, але й чинить значний вплив на психічний стан і соціальну адаптацію та реінтеграцію осіб, які пережили травматичні ситуації.

Зважаючи на ці виклики, потрібно визначити конкретні пріоритети для подальшого розвитку ерготерапії в Україні, враховуючи особливості військових подій та їх вплив на населення з огляду на національні потреби й запити.

Шляхом огляду наявного стану справ у галузі, враховуючи світові тенденції та досягнення, а також консультації з фахівцями та зацікавленими сторонами, ми прагнемо визначити першочергові завдання та напрями, які допоможуть зробити ерготерапію більш доступною, ефективною та впливовою в контексті українського суспільства.

Мета дослідження – визначення основних напрямів і стратегій для розвитку ерготерапії в Україні з урахуванням наявних проблем у цій галузі.

Завдання дослідження: проаналізувати сучасний стан ерготерапії в Україні та визначити шляхи її подальшого розвитку з метою підвищення ефективності реабілітаційних заходів і поліпшення якості життя вразливих груп населення.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було проведено

комплексний аналіз сучасного стану ерготерапії в Україні, включно з переглядом наукових досліджень, оглядом програм і методик, що використовуються в практиці, та здійснено експертне опитування серед фахівців зі сфери охорони здоров'я. Додатково було проведено аналіз національних і міжнародних стратегій розвитку ерготерапії з метою визначення найбільш перспективних напрямів дії.

Умови війни в Україні мають серйозний вплив на доступність послуг ерготерапії для різних категорій населення, зокрема для вразливих груп, таких як люди з обмеженими можливостями та ветерани війни [1, 2, 3]. Деякі аспекти доступності ерготерапії – обмежений доступ, фінансові ресурси, психологічні травми. Розкриємо наведені аспекти.

Умови війни значно ускладнюють доступ до різних послуг, включно з ерготерапією, через зруйновану інфраструктуру, обмежений доступ до медичних закладів і недостатню кількість кваліфікованих фахівців.

Військові дії на великій території нашої держави призвели до економічної нестабільності й обмеженого фінансування охорони здоров'я, що ускладнює фінансовий доступ до ерготерапевтичних послуг для багатьох громадян, зокрема для вразливих груп населення. Ветерани війни й інші особи, які постраждали внаслідок військових подій, можуть потребувати особливого психологічного підходу в рамках ерготерапії для подолання посттравматичного стресу та інших психологічних проблем [4–6].

Медичні заклади й організації, що займаються ерготерапією, можуть мати обмежені ресурси у військовій зоні, що ускладнює надання послуг для мешканців цих областей. У цих умовах важливою стає роль уряду, міжнародних і громадських організацій у забезпеченні необхідного фінансування, розвитку інфраструктури та наданні кваліфікованих фахівців для забезпечення доступності ерготерапії для всіх категорій населення, особливо для людей з обмеженими можливостями.

Серед кваліфікованих практикуючих ерготерапевтів і представників органів управління охорони здоров'я було проведено анкетування та здійснено аналіз отриманих даних із метою

визначення найбільш актуальних пріоритетів для подальшого розвитку ерготерапії в Україні.

Якщо розглянути сучасний стан питання кваліфікації ерготерапевтів в Україні, їхньої підготовки та можливості для професійного розвитку, то потрібно виділити ряд важливих викликів і можливостей.

Одним із ключових аспектів є розвиток адекватних освітніх програм для ерготерапевтів. Наразі в Україні існують лише деякі освітні заклади, які надають підготовку в цій галузі. Потрібно розробити більше програм і курсів з ерготерапії, які відповідали б сучасним стандартам та потребам практики.

Ерготерапія постійно змінюється, враховуючи нові наукові відкриття, технології та методики. Тому важливо забезпечити ерготерапевтам доступ до постійного професійного розвитку, включно з участю в семінарах, конференціях, курсах підвищення кваліфікації та наукових дослідженнях.

Урядова регуляція у сфері ерготерапії, яка передбачає сертифікацію та ліцензування практикуючих фахівців, може підвищити якість послуг і впевненість у споживачів щодо кваліфікації ерготерапевтів.

Також важливо створити мережу підтримки для ерготерапевтів, яка б передбачала обмін досвідом, консультації з колегами та психологічну підтримку, особливо у важкі часи війни.

Загалом розвиток ерготерапії в Україні вимагає комплексного підходу, який би забезпечив якісну підготовку й підтримку для ерготерапевтів, щоб вони могли надавати ефективні та професійні послуги на благо своїх пацієнтів.

Питання фінансування ерготерапії в Україні та його розподіл між регіонами й медичними закладами має кілька аспектів. Перше, що варто розглянути, – це загальний обсяг коштів, виділених на ерготерапію в Україні. Часто бюджет на ерготерапевтичні послуги обмежений, що може створювати перешкоди для доступу населення до цих послуг. Нерідко кошти на ерготерапію нерівномірно розподіляються між різними регіонами України. Деякі регіони можуть мати більше фінансових ресурсів і доступність до ерготерапевтичних послуг, ніж інші. Крім того, фінансування може розподілятися нерівномірно між різними медичними закладами в межах одного регіону. Деякі заклади можуть мати більше можливостей для надання ерготерапевтичних послуг, ніж інші.

Важливо також звернути увагу на ефективність використання грошових ресурсів, що виділяються на ерготерапію. Чи використовуються

вони оптимально й ефективно для задоволення потреб пацієнтів? Для забезпечення справедливого розподілу ресурсів важливо створити прозорий механізм, який би враховував потреби різних регіонів і медичних закладів. Загальний аналіз видатків на ерготерапію та їх розподілу може виявити проблемні аспекти, що потребують уваги й вирішення для покращення доступності та якості ерготерапевтичних послуг у всіх регіонах України.

Проблема забезпечення ерготерапевтичних послуг для широкого кола населення, зокрема для вразливих груп, є серйозною та потребує комплексного вирішення. Недостатня здатність отримати ерготерапію може виникати з різних причин, включно з обмеженими фінансовими ресурсами, недостатньою кількістю фахівців, обмеженим доступом до медичних установ або обладнання, а також через недостатнє розуміння та підтримку з боку громадськості й уряду.

Особливо гостро ця проблема впливає на людей з обмеженими можливостями та ветеранів війни. Люди з інвалідністю можуть зіткнутися зі значними труднощами в наданні послуг ерготерапії через фізичні, соціальні або економічні перешкоди. Ветерани війни, зокрема ті, хто постраждав психологічно чи фізично, також потребують ефективної ерготерапевтичної підтримки, яка може допомогти їм в адаптації до цивільного життя й подоланні наслідків війни з Росією.

Для вирішення цієї проблеми потрібні комплексні заходи, включно з розробкою та реалізацією програм з підвищення доступності ерготерапії для всіх верств населення, створення спеціалізованих центрів і послуг для всіх верств населення, надання фінансової підтримки для забезпечення послуг ерготерапії тим, хто цього найбільше потребує, а також проведення освітньо-інформаційної роботи серед громадськості й урядових структур для підвищення усвідомленості про важливість і необхідність ерготерапевтичної підтримки для всіх громадян.

Українська реабілітаційна система стикається зі значними викликами у зв'язку з російсько-українською війною, яка триває вже понад 10 років. У цей період ерготерапія виявляється критично важливою для підтримки й відновлення фізичного, психологічного та соціального благополуччя постраждалих осіб.

Унаслідок війни багато осіб отримали травматичні ушкодження, включно з ампутаціями, черепно-мозковими травмами, переломами, тяжкими ушкодженнями м'язів і суглобів. Ерготера-

певти допомагають відновлювати не лише функціональні можливості постраждалих, навчаючи їх адаптуватися до нових обставин, використовуючи різноманітні методи та техніки, а й повертають їх до виконуваних ними ролей і значущих занять.

Війна викликала серйозний психологічний стрес і травматичні наслідки для осіб, які пройшли через воєнні події. Ерготерапевти з'ясовують проблемні зони в роботі з пацієнтами з порушеннями психічного здоров'я і планують заходи відповідно до них: проводять навчання людей сенсорним підходам до саморегуляції; виявляють і впроваджують здорові, позитивні звички та структури в розпорядок дня; навчають і впроваджують ключові навички, пов'язані із соціальною компетентністю, управлінням гнівом, вирішенням проблем, дотриманням соціального етикету і правил; покращують участь у повсякденній діяльності (конструктивне використання вільного часу, контроль здоров'я та приймання ліків, управління фінансами й управління домогосподарством); проводять оцінку факторів, які блокують успіх у школі, на роботі, а також у домашньому оточенні та суспільстві; займаються зміною оточення з метою сприяння утриманню уваги, участі і зменшення сенсорного перевантаження в школі та/або на роботі.

Багато постраждалих осіб можуть потребувати допомоги у відновленні соціальних навичок і здібностей для успішного повернення до повсякденного життя. Ерготерапевти працюють над розвитком навичок самообслуговування, встановленням соціальних зв'язків та інтеграцією в суспільство.

Таким чином, ерготерапія в українській реабілітаційній системі відіграє важливу роль у полегшенні страждань і підтримці вразливих верств населення, сприяючи їхньому поверненню до повноцінного життя.

Тенденції розвитку ерготерапії у світі вказують на використання нових методів, технологій і програм ерготерапії [7], тоді як в Україні вони використовуються лише провідними фахівцями цієї галузі, які пройшли закордонне навчання або стажування.

Серед основних проблем, з якими стикаються ерготерапевти в Україні, є обмежений доступ до ресурсів, особливо україномовних, недостатній рівень усвідомлення професійної компетентності, нерозуміння основних цілей ерготерапії населенням і працівниками охорони здоров'я та інші. Також варто відзначити нестачу національної стратегії розвитку ерготерапії та необхідність

покращення співпраці між урядовими органами, медичними установами і громадськістю з метою підвищення якості та доступності цієї послуги для всіх шарів населення.

Міжнародний досвід у сфері ерготерапії може бути важливим джерелом знань та інновацій для успішної практики в українському контексті [8]. Деякі можливі шляхи використання міжнародного досвіду українськими ерготерапевтами передбачають: адаптацію програм, підвищення кваліфікації фахівців, обмін досвідом, дослідження й інновації, заохочення співпраці.

Використання успішних програм і методик з інших країн з метою адаптації їх до особливостей та потреб українського населення [9]. У 2016 році ерготерапія була визнана як професія в Україні, і відтоді кілька університетів по всій країні пропонують спільні бакалаврські програми з фізичної терапії та ерготерапії / ерготерапії. Однак не всі викладачі в цих університетах мають достатній рівень знань, умінь і практичних навичок. Університети часто не мають потрібних ресурсів і навчальних програм, щоб точно викладати цілісність професії та відповідати Мінімальним стандартам освіти ерготерапевтів Всесвітньої федерації ерготерапевтів (WFOT). У 2020 році перша освітня магістерська програма з ерготерапії, схвалена WFOT, була відкрита в Київському національному університеті фізичного виховання і спорту України.

Таким чином, на сьогодні в Україні спостерігається зростання чисельності таких фахівців, як ерготерапевти. Однак досить часто виявляється, що ці фахівці не мають достатньої підготовки та глибокого розуміння доказових практик у сфері ерготерапії. Незважаючи на це, потреба у кваліфікованих ерготерапевтах в Україні лишається на високому рівні, оскільки значна частина українського населення стикається із фізичними, психічними або соціальними проблемами, які загострилися внаслідок конфліктів і війни в країні.

Багато ерготерапевтів отримали освіту за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія», але у навчальних програмах цієї спеціальності зазвичай більше уваги приділялося фізичній терапії, ніж ерготерапії. Ерготерапія часто обмежувалася лише назвою спеціальності й вивчалася у межах 1–3 дисциплін, що недостатньо для повного оволодіння філософією професії ерготерапевта. Тому багато практикуючих ерготерапевтів на сьогодні виконують функції фізичних терапевтів через недостатні базові знання щодо обов'язків саме ерготерапевта. Також серйозним недоліком

є низький рівень розуміння професії ерготерапії, оскільки більшість працівників охорони здоров'я сприймають ерготерапевтів лише як фахівців, що займаються розвитком дрібної моторики й навичками самообслуговування у пацієнтів. Це свідчить про потребу в покращенні розуміння професійних обов'язків ерготерапевта серед працівників сфери охорони здоров'я та суспільства загалом. Тому необхідно проводити інформаційну роботу, насамперед серед практикуючих ерготерапевтів, щоб вони могли ефективно виконувати функції з поширення інформації про свою професію у суспільстві.

Тому вкрай важливою є організація тренінгів, семінарів і міжнародних стажувань для українських ерготерапевтів з метою ознайомлення з найновішими методами та техніками реабілітації. Співпраця з міжнародними організаціями, професійними асоціаціями та колегами з інших країн для обміну досвідом, взаємного навчання й розвитку спільних проєктів також значно розширить горизонти і сфери діяльності українських ерготерапевтів. Використання інформації про передовий досвід у сфері ерготерапії з міжнародних досліджень для розвитку нових методів і підходів до реабілітації в Україні стане важливим підвищенням кваліфікації ерготерапевтів, які зараз у своїй практиці стикаються з безліччю проблем, пов'язаних із війною в Україні.

Створення мережі співпраці між українськими та міжнародними ерготерапевтами з метою обміну досвідом, підтримки і взаємної допомоги значно би покращило та прискорило кваліфікаційний ріст даних спеціалістів та допомогло справитися з викликами сьогодення в умовах війни.

Перераховані вище стратегії допоможуть українським ерготерапевтам використовувати найкращі практики з усього світу для покращення якості й доступності послуг ерготерапії в Україні.

Після проведення аналізу цих аспектів можна сформулювати рекомендації для подальшого розвитку ерготерапії в Україні й ідентифікувати пріоритетні напрями дії.

Отримані результати дали змогу ідентифікувати основні проблеми та визначити конкретні заходи для подальшого розвитку цієї важливої галузі охорони здоров'я в Україні. Основні проблеми, виявлені під час дослідження, стосуються доступності ерготерапевтичних послуг для широкого кола населення, особливо для вразливих груп, таких як люди з обмеженими можливостями й ветерани війни. Додатковою проблемою є недостатнє фінансування програм ерготерапії та низь-

кий рівень обізнаності серед працівників охорони здоров'я і населення про користь цієї форми реабілітації. Для подальшого розвитку ерготерапії в Україні потрібно впроваджувати такі заходи, як розширення мережі медичних закладів, що надають ерготерапевтичні послуги, підвищення кваліфікації фахівців, включно з навчанням нових методик і технологій, а також збільшення інформаційної освіченості про ерготерапію серед працівників охорони здоров'я та громадськості. Такі кроки сприятимуть розвитку ерготерапії та покращенню якості життя населення.

Результати дослідження. Нами було проведено аналіз сучасного стану щодо визначення ключових пріоритетів для розвитку ерготерапії в Україні. З'ясувалося, що ерготерапевт відіграє важливу роль у мультидисциплінарних командних складах, сприяючи вдосконаленню планування й виконання індивідуальних програм реабілітації.

Встановлено, що обіймання посад з ерготерапії фахівцями інших спеціальностей може призвести до розширення спектра послуг, але одночасно потребує додаткового навчання та професійного розвитку.

Виявлено, що існує значний дефіцит освітніх програм з ерготерапії, що не відповідає запитам і потребам сучасного суспільства. Дослідження підтвердило наявність дефіциту викладачів з ерготерапії, що ускладнює підготовку нового покоління фахівців.

Виявлено, що існує недостатньо кваліфікованих фахівців з ерготерапії, що може обмежувати доступ населення до цієї важливої форми реабілітації.

Встановлено, що існує мало доступних українськомовних джерел інформації з ерготерапії, що може ускладнювати навчання та професійний розвиток спеціалістів.

Дослідження підтвердило, що війна призводить до складних комбінованих травм і специфічних викликів для практикуючих ерготерапевтів, що вимагає розробки ефективних стратегій реабілітації та підтримки фізичного та психічного здоров'я населення.

Висновки. Аналіз джерел інформації про сучасний стан ерготерапії в Україні допоміг зрозуміти, які аспекти цієї галузі потребують особливої уваги.

Дослідження підкреслило важливість розробки стратегічних планів для розвитку ерготерапії в Україні, що враховують поточні виклики й потреби суспільства. Потрібно вдосконалювати

освітні програми з ерготерапії в закладах вищої освіти, щоб забезпечити відповідність вимогам сучасної практики. Також важливо збільшувати кількість та якість підготовки ерготерапевтів і викладачів.

Одним із ключових аспектів є необхідність забезпечення доступності ерготерапевтичних послуг для всіх шарів населення, зокрема для людей з обмеженими можливостями, які потребують особливої уваги. Слід підкреслити важливість адаптації ерготерапії до викликів війни, а саме розробки ефективних підходів до реабілі-

тації осіб зі складними травмами та проблемами з психічним здоров'ям.

Таким чином, є потреба в комплексному підході до розвитку ерготерапії в Україні, який має враховувати поточні виклики й потреби суспільства, а також забезпечити доступність та якість послуг для всіх груп населення. Для покращення ситуації у галузі може бути важливою необхідність розвитку та впровадження національних стратегій, збільшення фінансування програм ерготерапії, підвищення кваліфікації фахівців і розширення доступності послуг для всіх категорій населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федорівська Л. П., Чурпій І. К., Голод Н. Р., Янів О. В., Кравчук М. І. Сучасний стан ерготерапії в Україні. *Art of Medicine*. 2022. № 21 (1) (Квітень 2022). С. 154–160. DOI: <https://doi.org/10.21802/artm.2022.1.21.154>.
2. Дека І. П., Огністий А. В., Петрица П. М. Можливості впровадження канадського досвіду професійної підготовки ерготерапевтів в Україні. *Rehabilitation and Recreation*. 2023. № 14, с. 37–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.14.4>.
3. Купріненко О. Аналіз сучасного стану та проблем ерготерапії військовослужбовців збройних сил України постраждалих в результаті бойових дій. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. Том 5, № 4 (26). С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.26693/jmbs05.04.036>.
4. Kraft H.S. Rehabilitation and recovery after combat trauma: The new normal Work. *A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation*. 2015. № 50 (1). P. 5–7. DOI: <https://doi.org/10.3233/WOR-141931>.
5. Brown H.V, Hollis V. The meaning of occupation, occupational need, and occupational therapy in a military context. *Phys Ther*. 2013. Volume 93. Issue 9, 1 September 2013. P. 1244–1253. DOI: <https://doi.org/10.2522/ptj.20120162>.
6. Eakman A.M, Radomski M.V. Occupational therapy past and present: Responding to physical, cognitive and emotional consequences of war. *British Journal of Occupational Therapy*. 2017. Volume 80. Issue 12. P. 697–698. DOI: <https://doi.org/10.1177/0308022617712198/>
7. World Federation of Occupational Therapists (WFOT). Minimum Standards for the Education of Occupational Therapist [Internet]. 2016. Available from: <https://www.wfot.org/assets/resources/COPYRIGHTED-World-Federation-of-Occupational-Therapists-Minimum-Standards-for-the-Education-of-Occupational-Therapists-2016a.pdf/>
8. Overcoming barriers to accessing rehabilitation in Ukraine amidst conflict. 5 April 2023 <https://www.who.int/europe/news/item/05-04-2023-overcoming-barriers-to-accessing-rehabilitation-in-ukraine-amidst-conflict/>
9. Право на реабілітацію. Інформаційний бюлетень, жовтень 2020 № 9 (12). Ольга Мангушева. Допомогти робити найважливіше. С. 4–5. <https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Pravo-na-reabilitatsiyu.-Vypusk-912-zhovten-2020>.

REFERENCES

1. Fedorivska, L.P., Churpiy, I.K., Holod, N.R., Yaniv, O.V., & Kravchuk, M.I. (2022). Suchasnyi stan ergoterapii v Ukraini [Current state of occupational therapy in Ukraine]. *Art of Medicine*, 21 (1), 154–160. <https://art-of-medicine.ifnmu.edu.ua/index.php/aom/article/view/767> DOI: <https://doi.org/10.21802/artm.2022.1.21.154> [in Ukrainian].
2. Deka, I.P., Ognysty, A.V., & Petrytsa, P.M. (2023). Mozhyvosti vprovadzhennya kanadskoho dosvidu profesiynoi pidhotovky ergoterapevtiv v Ukraini [Possibilities of implementing Canadian experience in professional training of occupational therapists in Ukraine]. *Rehabilitation and Recreation*, (14), 37–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.14.4> [in Ukrainian].
3. Kuprinenko, O. (2020). Analiz suchasnogo stanu ta problemy ergoterapiyi viyskovosluzhbovtiv Zbroynykh sil Ukrayiny, postrazhdalykh v rezultati boyovykh diy [Analysis of the current state and problems of occupational therapy for servicemen of the armed forces of Ukraine affected by hostilities]. *Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sport*, 5 (4), 36–43. DOI: <https://doi.org/10.26693/jmbs05.04.036> [in Ukrainian].
4. Kraft, H.S. (2015). Rehabilitation and recovery after combat trauma: The new normal [Abstract]. *Work: A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation*, 50 (1), 5–7. DOI: <https://doi.org/10.3233/WOR-141931>.
5. Brown, H.V., & Hollis, V. (2013). The meaning of occupation, occupational need, and occupational therapy in a military context [Abstract]. *Physical Therapy*, 93, 1244–53. DOI: <https://doi.org/10.2522/ptj.20120162>.
6. Eakman, A.M., & Radomski, M.V. (2017). Occupational therapy past and present: Responding to physical, cognitive and emotional consequences of war [Abstract]. *British Journal of Occupational Therapy*, 80 (12), 697–8. DOI: <https://doi.org/10.1177/0308022617712198>.
7. World Federation of Occupational Therapists (WFOT). (2016). Minimum Standards for the Education of Occupational Therapists. Retrieved from <https://www.wfot.org/assets/resources/COPYRIGHTED-World-Federation-of-Occupational-Therapists-Minimum-Standards-for-the-Education-of-Occupational-Therapists-2016a.pdf>.

8. World Health Organization (WHO) (2023, April 5). Overcoming barriers to accessing rehabilitation in Ukraine amidst conflict [Abstract]. Retrieved from <https://www.who.int/europe/news/item/05-04-2023-overcoming-barriers-to-accessing-rehabilitation-in-ukraine-amidst-conflict>.

9. Pravo na rehabilitatsiyu [Right to rehabilitation] (2020, October). Information Bulletin, 9 (12), p. 4–5. Retrieved from <https://naiu.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/Pravo-na-rehabilitatsiyu.-Vypusk-912-zhovten-2020> [in Ukrainian].